

## Inleiding

Deze notitie heeft betrekking op herbestemming van LTS, de mogelijke monumentenstatus van het hoofdgebouw en (een deel) van de praktijklokalen aan de Breitnerstraat. De mogelijke praktische gevolgen worden aangegeven, maar ook ontwikkelingsmogelijkheden geschetst.

## Ontstaan ambachtsonderwijs en gebouwtypen

Het ambachtsonderwijs is ontstaan rond 1900 en bestond formeel tot 1968. Bij invoering van Mammoetwet in 1968 is het begrip Ambachtsschool vervangen door de Lagere Technische School. Deze nieuwe naam werd echter al vanaf de jaren vijftig steeds vaker toegepast.

In de ontwikkeling van ambachtsscholen zijn globaal vier fasen te herkennen. Het betreft Fase I (1900-1918), Fase II (1918-1940), Fase III (1945-1955) en Fase VI (1955-1968). Elke periode heeft kenmerkende gebouwen opgeleverd.

Door groei van het aantal leerlingen en onderwijsfusies hebben veel Ambachtsscholen hun functie verloren. Veel zijn door sloop verdwenen. Dit geldt met name voor het grote aantal ambachtsscholen die in Fase III zijn gebouwd. De scholen van Fase VI bestaan nog grotendeels, maar worden nu ook weer door leegstand met sloop bedreigd.

Deze ontwikkeling wordt in onderstaande tabellen weergegeven voor Noord-Nederland (Friesland, Groningen en Drenthe) en voor de provincie Groningen zelf. Dit is echter geen uitputtend onderzoek geweest. Deze lijst is dus zeker niet compleet, maar geeft een goede indruk. Het steeds zeldzamer worden van Ambachtsscholen komt echter wel duidelijk naar voren

Tabel 1: Ambachtsscholen in Noord-Nederland (Groningen, Friesland en Drenthe)

Nieuwbouw of uitbreiding	Gebouwd	Gesloopt	Monument
Nieuwbouw fase I	12	9	2
Uitbreiding fase I	1	1	
Nieuwbouw fase II	5	1	2
Uitbreiding fase II	2	2	
Nieuwbouw fase III	10	7	
Uitbreiding fase III	6	5	1
Nieuwbouw fase VI	16	5	1
Uitbreiding fase VI	6	3	
Totaal	58	33	6

Fase I: 1900-1918

Fase II: 1920-1940

Fase III: 1945-1955 Fase VI: 1955-1968

Tabel 2: Ambachtsscholen in Groningen

Nieuwbouw of uitbreiding	Gebouwd	Gesloopt	Monument
Nieuwbouw fase I	4	3	
Uitbreiding fase I	1	1	
Nieuwbouw fase II	1	0	1
Uitbreiding fase II	0	0	
Nieuwbouw fase III	4	2	
Uitbreiding fase III	2	1	
Nieuwbouw fase VI	4	0	
Uitbreiding fase VI	1	1	
totaal	17	8	1

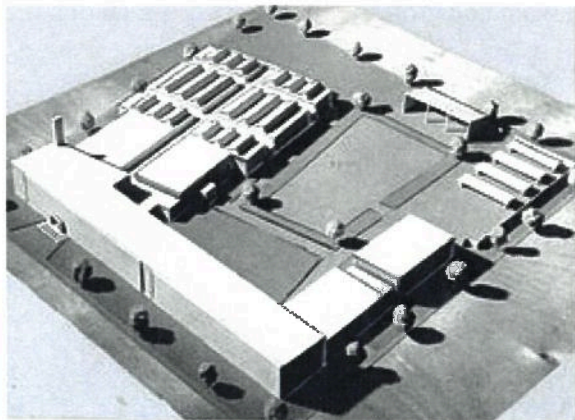
Fase I: 1900-1914

Fase II: 1920-1940

Fase III: 1945-1955 Fase VI: 1955-1968

## Korte Bouwgeschiedenis CLTS

In 1959-60 werd de eerste fase van de school gebouwd. Het gebouw bestond uit een tweelaags hoofdgebouw aan de Cornelis Trooststraat, een eenlaags praktijkvleugel aan de Breitnerstraat en een gymnastieklokaal aan de Dirk Boutstraat. Dit was een kenmerkende opzet voor technische scholen.



Oorspronkelijke toestand CLTS en de maquette (bron: Historisch Centrum Leeuwarden)

In 1964, 1966 en 1969-70 is de school uitgebreid met praktijklokalen aan de Floris Versterstraat, een tweede gymnastieklokaal en een derde verdieping op het hoofdgebouw.







Exterieur bestaande situatie hoofdgebouw en praktijkvleugel aan de Breitnerstraat



Interieur praktijkvleugel met gang en praktijklokaal.

## **De CLTS in bredere context**

In de periode 1900-1968 zijn minstens vier technische scholen gebouwd in Leeuwarden. De Ambachtsschool (omstreeks 1900, afgebrand in 1973), de MTS (1935), de CLTS (1959-60) en de LTS aan de Nylandsdyk (1966, bedriegt met sloop).

## **Cultuurhistorische waarden CLTS**

Het onderzochte praktijkgedeelte verkeert nog grotendeels in originele staat (stalen ramen, sheddaken en verschillende soorten vloeren). Helaas was het hoofdgebouw niet toegankelijk. Bekend is wel dat er een fraaie trap in het hoofdgebouw aanwezig is. Uitgaande van het exterieur (stalen ramen) en een beperkte visuele inspectie van het interieur (met name de vloeren) kan er voorlopig vanuit worden gegaan dat het hoofdgebouw zich ook grotendeels in oorspronkelijke staat bevindt. Voor een definitieve vaststelling van de cultuurhistorische waarden zal het hoofdgebouw echter bezocht moeten worden. Stedenbouwkundig heeft het hoofdgebouw een hoge waarde omdat het past in het ritme van de omliggende (woon)bebouwing met drie bouwlagen en lange gevelwanden.

Uitgaande van de huidige kennis heeft het complex zeker monumentale waarden. De weerspiegeling van de opzet van het technisch onderwijs in een theorie- en een praktijkgedeelte is nog aanwezig. Met name het hoofdgebouw en de praktijklokalen aan de Breitnerstraat met de sheddaken hebben hoge cultuurhistorische waarden. De overige bebouwing aan de Floris Verster- en Dirk Boutstraat hebben weinig cultuurhistorische waarden.

In de hierboven beschreven bredere context in Leeuwarden wordt het belang van het behoud van de CLTS alleen maar groter.

## **Functies en monumentenstatus gebouwen CLTS terrein**

### **Mogelijke wijziging plannen**

Het oorspronkelijke plan van de Stichting de Oude Ambachtsschool Leeuwarden gaat uit van handhaven van het hoofdgebouw en de sloop van de praktijkvleugels voor het realiseren van nieuwe appartementen en grondgebonden woningen. Door de recente mogelijke aanwijzing tot monument is echter ook behoud van de praktijklokalen naar voren gekomen.

### **Inbouwen vides/entresols**

Voor een betere exploitatie van de ateliers/buurtfuncties kan het inbouwen van vides/entresols in de praktijklokalen worden overwogen. Bouwregelgeving-technisch is dit mogelijk omdat de minimumhoogte van de werkplaatsen 4,40 m. is, en met de sheddaken maximaal 6,70 m. Binnen het Bouwbesluit 2012 is de minimumhoogte van verblijfsruimten bij bestaande bouw 2,1 m. De totale hoogte van de tussenvloer met ondersteuningsconstructie zou dan maximaal 30 cm mogen bedragen. Door het inbouwen van vides/entresols kunnen ook bruikbare "werkplaatswoningen" worden gerealiseerd. In den lande zijn op twee plaatsen woningen ingebouwd in voormalige praktijklokalen. Het betreft de LTS in Vught aan de Spoorlaan ("Terug naar school" [http://issuu.com/judithvanmoorsel/docs/venbouw\\_030095\\_loftwoningen\\_pq](http://issuu.com/judithvanmoorsel/docs/venbouw_030095_loftwoningen_pq)) en de voormalige LTS 't Brewinc in Doetinchem. Deze woningen staan op het terrein van het Cultuurcluster (archieef en bibliotheek). Het gaat hier met name om de manier van de ruimtes organiseren omdat de praktijklokalen feitelijk gereconstrueerd zijn.

### **Beperkingen monumentenstatus**

Naar verwachting zijn de gevolgen van een monumentenstatus beperkt vanwege het functionele karakter van de school. De meest belangrijke elementen van het exterieur zijn met de stalen ramen met de kenmerkende indeling met smalle stroken boven en onder met in het midden hoge ramen. De betegelde hal en de gangen in het complex zijn ook karakteristiek voor deze periode.

In de lokalen zit, afhankelijk van eventuele interieurelementen, de meeste ruimte voor verbouwingen. Bij de verbouwing van de Oude Ambachtsschool in Zwolle is in de lokalen voor de woonfunctie een compleet nieuwbouwpakket ingebracht. Enkele nieuwe deuropeningen zijn gemaakt op de plek van gangramen. De originele stalen kozijnen zijn gehandhaafd door het plaatsen van een warmte- en geluidsisolerende nieuwe glazen binnengevel.

### **Ontwikkelingsmodellen**

De onderstaande ontwikkelingsmodellen geven een idee van de mogelijkheden voor het complex en de gevolgen voor de monumentale waarde van de gebouwen. Nader onderzoek zal moeten uitwijzen wat haalbaar is.

Naast de vrij strikte scheiding tussen cultuur/buurtfunctie en de woonfunctie in het eerste plan zou er ook aandacht moeten zijn voor een combinatie van wonen en cultuur/buurtfunctie in het gebouw. Drie ontwikkelingsmodellen gaan uit van woningen in de voormalige werkplaatsen en in het hoofdgebouw. Woningen in de praktijklokalen naast de werkplaatsen levert mogelijk een geluids- en een bestemmingsplantechnisch probleem op. Mogelijk botst de woonfunctie (geluidsarm) met de werkplaatsfunctie. In hoeverre dit met geluidsisolatie opgelost kan worden zal nader onderzocht moeten worden.

Bestemmingsplantechnisch levert het wonen met werkplaatsen (lichte industrie) mogelijk conflicten op.

#### **Ontwikkelingsmodel 1**

In dit model worden wordt een aantal zaken met elkaar gecombineerd, die uiteindelijk kunnen leiden tot het behoud van het hoofdgebouw en de praktijklokalen aan de Breitnerstraat.

Op de begane grond van het hoofdgebouw en in de werkplaatsen komen de culturele en buurtfuncties. Op de eerste en tweede verdieping komen per laag ongeveer 10 appartementen van 70-80m<sup>2</sup>. Te denken valt aan woningen van twee ramen breed (ongeveer 7,5 m) en ongeveer 10 m. diep. De precieze ligging van de gang is maatgevend voor de exacte diepte.

Deze horizontale scheiding tussen de culturele functies op de begane grond en de woonfunctie op de verdiepingen, eventueel gecombineerd met "stille" ateliers, in het hoofdgebouw levert waarschijnlijk de minste problemen op. Een voordeel van deze aanpak is dat het aantal vierkante meters op de begane grond vergelijkbaar is met de oppervlakte van alle bouwlagen in het hoofdgebouw met culturele/buurtfuncties (ongeveer 4500 m<sup>2</sup>).

Met deze aanpak hoeven er ook minder woningen gebouwd te worden op het resterende terrein.

#### **Ontwikkelingsmodel 2**

Bij dit model wordt uitgegaan van handhaven van het hoofdgebouw, de aula en aansluitend drie praktijklokalen aan weerszijden van de gang (dus totaal zes praktijklokalen). Dit bij benadering de lengte van deze vleugel in de eerste bouwfasen. Deze had echter acht praktijklokalen. Voordeel van deze aanpak is dat de opzet van de praktijkvleugel zichtbaar blijft en dat er meer ruimte is voor het ontwikkelen van woningen op het resterende stuk van het perceel. Een belangrijk nadeel is dat de praktijkvleugel aan de Breitnerstraat ten opzichte van de bestaande situatie gehalveerd wordt. Hierdoor wordt de huidige waardevolle stedenbouwkundige wandwerking verstoord.

#### **Ontwikkelingsmodel 3**

De kern van dit ontwikkelingsmodel is dat het hoofdgebouw, de aula, de praktijklokalen aan de Breitnerstraat en de gang gehandhaafd blijven. De praktijklokalen aan de pleinzijde worden gesloopt voor het realiseren van woningen. Het voordeel van dit model is het intact laten van het gevelbeeld aan de Breitnerstraat en voldoende ruimte voor woningbouw. Een nadeel is echter dat de muur aan pleinzijde een decoratieve façade wordt.

Deze werkplaatsen kunnen een atelier- of een buurtfunctie krijgen. Gezien het woningbouwprogramma en de ligging op het zuiden is het realiseren van woningen echter ook een goede optie.

#### Ontwikkelingsmodel 4

Uitgangspunt van dit model is het handhaven van het hoofdgebouw, de aula en de hele praktijkvleugel aan de Breitnerstraat. De praktijkvleugel krijgt zowel een atelierfunctie als woonfunctie. Gezien de ligging op het zuiden en het constante noorderlicht lijkt de woonfunctie aan de Breitnerstraat en de werkplaatsen aan de pleinzijde het meest voor de hand liggend. Het kan echter ook omgekeerd. het voordeel is een geluidswerende functie tegen het verkeerslawaaï door de werkplaatsen en woningen in het rustige binnengebied.

De meest logische ontwikkelaar van deze woningen is de woningbouwvereniging.

#### Ontwikkelingsmodel 5

Ontwikkelingsmodel 5 komt in grote lijnen overeen met model 4. Het verschil is echter dat de scheiding van de functies haaks op de gang staat. Geluidswerende maatregelen hebben minder grote gevolgen omdat deze isolatielaag tegen de tussenmuur aangebracht kan worden. De brandcompartimenteringsdeuren komen dan op de scheiding tussen de woning en de werkplaats. De exacte ligging van de grens hangt af van het aantal werkplaatsen.

#### Afsluiting

Het Stichtingsbestuur zal uiteindelijk besluiten welke opties en mogelijkheden de voorkeur hebben. De genoemde ontwikkelingsmodellen leiden hopelijk tot nieuwe inzichten en inspiratie voor de inrichting van het terrein.

Deze notitie is een aangepaste versie van 27-02-2014. De belangrijkste aanpassingen zijn het toevoegen van foto's, het aanvullen van paragraaf "beperkingen monumentenstatus" en het toevoegen van ontwikkelingsmodel 5. Dit als gevolg van de voorlopige voorkeur voor model 2.

Bij vragen en opmerkingen kan via onderstaande gegevens contact met mij worden opgenomen

Maarten de Graad  
Mimosastraat 3L  
8013 SB Zwolle